

Пунктуационните норми – представят система за употреба на препинателните знаци (както знаците за край на изречение, така и знаците вътре в изречението).

ПУНКТУАЦИОННИ НОРМИ ПРИ ПРОСТИТЕ ИЗРЕЧЕНИЯ

ОБОСОБЕНИ ЧАСТИ:

Обособените части се изразяват чрез причастия, деепричастия, прилагателни и съществителни имена и изпълняват синтактичната служба на определения, обстоятелствени пояснения, приложения и др. Разграничават се от останалите части на изречението чрез препинателни знаци- запетая, тире, скоби.

Пунктуация при обособените части:

1. Запетая се поставя след обособена част, която е в началото на изречението:

Син на един богат свищовски търговец, той беше зарязал тайно магазинята на баща си... (Ив. Вазов);

Пъргав и трудолюбив, той бе работил през целия си живот. (Елин Пелин)

2. Запетая се поставя пред обособена част, която е в края на изречението:

На ръце държеше едно дете, увито в скъсано чердже. (Ив. Вазов);

Странджата му хвърли няколко погледа, пълни с чувство. (Ив. Вазов);

Йоцо беше издъхнал, поздравявайки нова България. (Ив. Вазов)

3. Обособена част се огражда със запетаи от двете страни, когато е в средата на изречението:

Тука Искърът, излязъл от скалистото гърло, се разлива широко... (Ив. Вазов);

Забележка:

Втората ограждаща запетая при обособена част може да бъде поставена пред съюза "и":

От баирите се спущаха нови мъгли, гъсти, сиви, и се трупаха над селот

Тя усещаше тяхното бликане тук, по цялата си дължина, и си играеше в яза...
(Й. Радичков);

Тогава аз пристъпих треперящ, примрял от срам, и сложих в скута и като на жертвеник всичката иглика. (Елин Пелин)

1.Обособената част се отделя с тире, когато трябва да се открие идейното внушение:

Откъм отсрещната гора се чу писък- жален, тревожен зов. (Елин Пелин);

Тя – пролетта- дойде прекрасна. (Н. Вапцаров);

2.Забелекжа:

не се пише запетая между неударен едносричен съюз и обособена част, изразена чрез причастие или деепричастие:

Машината направи още един кръг и засилвайки бученето, се понесе над полето. (Радичков)

ЕДНОРОДНИ ЧАСТИ

Еднородните части поясняват по еднакъв начин определяемото, отговарят на един и същ въпрос и изпълняват една и съща синтактична служба в изречението. Свързват се безсъюзно или чрез следните съчинителни съюзи: и, а, ала, но, или, и-и, или-или, нито-нито, (ни-ни), ту-ту, както-така и, не само-но и и др.

1. Безсъюзно свързаните еднородни части се отделят със запетая:
Завървя пак тихо, предпазливо из долчето... (Ив. Вазов);
Къси, нервни вихрушки танцуваха по циментовия двор... (П. Вежинов)

Забележка: Не се пише запетая между нееднородни определения, поясняващи по различен начин определяемото: напр. тясна планинска пътека

През малкото открито прозорче на покрива над мене бдяха кротко от синия небесен купол белите звезди. (Елин Пелин)

1. Не се пише запетая пред еднократно употребените съюзи и, или, служещи за връзка между еднородни части:

Празниците и дупките в каменните основи клокочеха... (Й. Радичков)

Та ние зарязахме нашия имот и къщи доброволно. (Ив. Вазов)

Моят клиент лежи сред двора си или там нейде на хармана си... (Елин Пелин)

2. Запетая се поставя пред съюзите а, ала, но, свързващи еднородни части: пътят е страшен, но славен... (Хр. Ботев)

От ранните си младини живях / за мен си не, а за народа... (Ив. Вазов);

3. Запетая се пише пред втория и пред всеки следващ от съчинителните повторителни съюзи: и-и, или-или, нито-нито(ни-ни), ту-ту и др: и чуждите, и нашите, във хор, отрекоха те, о, език страдални!(Ив. Вазов) ;

Генералът(...) гледаше ту момчето, ту тълпата, ту млъкналите танкове... (Й. Радичков)

Двоеточие или тире се поставя между обобщаващи думи и еднородни части, които ги поясняват:

Ти сбираш в едно всички блага и дарове: хляб, свила, рози, нектар, цветя и плодове... (Ив.Вазов) ;

Българийо, аз всичко тебе дадох: душа, сърце, любов, зари небесни... (Ив.Вазов)

И долове, и рътлини, и пътища, и поля- всичко засипаха веяниците. (Ив. Вазов)

ВМЕТНАТИ ДУМИ И ИЗРАЗИ

Вметнатите думи и изрази означават увереност, предположение, последователност в излагането на мислите, лично или чуждо мнение, обръщение, различни чувства, заключение. Вметнатите думи не са свързани граматически с частите на изречението и при синтактичен разбор не се подчертават.

Със запетая се отделят следните вметнати думи и изрази:

а)напротив, разбира се, от една страна, от друга страна, първо, второ и др.:

Напротив, от тях той почувства в душата си нещо пепеляво. (Елин Пелин);

Работех, разбира се... (П. Вежинов);

Но, от друга страна, кога сравним положението на работното население в американските градове с това в Лондон, изведнъж се хвърля в очи благоденствието на първите и мизерията на вторите. (Ал.Константинов);

б) наистина:

Наистина, мъчно е за вас да гладувате... (Ив. Вазов);

в) обръщения:

Тъжно щеш, майко, да гледаш ти на туй хоро
весело...(Хр.Ботев) Дядо попе, хвърли брадвата
настрана... (Елин Пелин)

Запетая не се пише при следните вметнати думи и изрази:

например, всъщност, според мене, може би, за съжаление, следователно, вероятно, очевидно и др.:

1. **Всъщност това е единствената посока. (Й.Радичков);**
2. **Според мен това е съвсем абсурдно. (П. Вежинов);**
3. **Може би няма да повярват на случката... (П. Вежинов);**
4. **За съжаление тъй е- казах аз. (П. Вежинов);**
5. **Вероятно солдатинът се връщаше нататъка... (Ив. Вазов)**

Вметнатият израз може да бъде ограден със скоби, когато е с разширен състав и внася странично пояснение:

Речта се свърши при тържествена тишина(тогава още не беше въведен обичаят на ръкопляскането). (Ив. Вазов);

Всяко занятие (освен, разбира се, престъпните, безнравствените и антирелигиозните) е почитено. (Ал. Константинов)

ПУНКТУАЦИОННИ НОРМИ ПРИ ЦИТИРАНЕ

Цитиране на откъс от лирическо произведение:

При цитиране на дума или кратко словосъчетание не се използва нов ред.

Цитатът се разграничава от разсъжденията в съчинението чрез кавички, а в някои случаи и чрез тире:

1. При цитиране на един стих може да се използва нов ред. В този случай в края на разсъждението се поставя двоеточие, а цитатът не се огражда в кавички:

2. При цитиране на два или повече стиха се предпочита използването на нов ред.

Цитатът е след двоеточие и без кавички.

